

Thuis in Uithoorn

*Integratie van inwoners met een Indische,
Marokkaanse en Poolse achtergrond*

Suzanne Tan
Marjan de Gruijter

Met medewerking van Esmý Kromontono

Mei 2009

Inhoud

1. Inleiding	5
Leeswijzer	6
2. Onderzoekopzet	9
2.1. Doelstelling en centrale vragen	9
2.2. Methoden van onderzoek	10
3. Nederlands-Indische en Indonesische inwoners in Uithoorn	15
3.1. Inleiding	15
3.2. Achtergrondkenmerken van de respondenten	19
3.3. Opleiding en arbeid	20
3.4. Wonen en veiligheid	22
3.5. Welzijn, zorg en dienstverlening	23
3.6. Vrijtijdsbesteding en participatie	25
3.7. Toekomst	28
3.8. Conclusie	28
4. Marokkaanse inwoners in Uithoorn	31
4.1. Inleiding	31
4.2. Achtergrondkenmerken van de respondenten	34
4.3. Opleiding en arbeid	35
4.4. Wonen en veiligheid	37
4.5. Welzijn, zorg en dienstverlening	37
4.6. Vrijtijdsbesteding en participatie	39
4.7. Toekomst	41
4.8. Conclusie	42

5. Poolse inwoners in Uithoorn	47
5.1. Inleiding	47
5.2. Achtergrondkenmerken van de respondenten	48
5.3. Opleiding en arbeid	50
5.4. Wonen en veiligheid	52
5.5. Welzijn, zorg en dienstverlening	54
5.6. Vrijtijdsbesteding en participatie	55
5.7. Toekomst	58
5.8. Conclusie	59
6. Slotconclusie	61
6.1. Inleiding	61
6.2. Belemmeringen en behoeften bij integratie en participatie	61
6.3. Polen: (langdurend) verblijf en specifieke behoeften?	65
6.4. Aanbevelingen	66
Bijlage Verslag Expertmeeting 'Thuis in Uithoorn'	71

6. *Slotconclusie*

6.1. *Inleiding*

Het Verwey-Jonker Instituut heeft in opdracht van de gemeente Uithoorn onderzoek uitgevoerd naar de integratie en participatie van allochtone inwoners. In het onderzoek zijn de twee grootste etnische groepen betrokken: de Nederlands-Indiërs/Indonesiërs en de Marokkanen. Daarnaast had de gemeente Uithoorn vragen over de snel groeiende groep van Polen, die zich pas sinds kort in Uithoorn vestigt. Het onderzoek geeft een beeld van de integratie- en participatiebehoeften van deze inwoners. Daarnaast brengt het de factoren in kaart die deze processen kunnen belemmeren of juist bevorderen. In dit hoofdstuk presenteren we eerst conclusies over de huidige stand van zaken van integratie en participatie van de drie genoemde groepen. Daarbij bespreken we ook belemmeringen en daaruit voortvloeiende behoeften. Vervolgens beantwoorden we de vraag wat de visie is van de inwoners van Poolse herkomst op (langdurend) verblijf in Uithoorn en welke behoeften hieruit voortvloeien. Dit hoofdstuk eindigt met aanbevelingen die de gemeente Uithoorn kan gebruiken bij de ontwikkeling van het integratie- en participatiebeleid.

6.2. *Belemmeringen en behoeften bij integratie en participatie*

De resultaten van het onderzoek laten zien dat de mate van integratie en participatie en de eventueel ervaren belemmeringen daarbij per groep verschillend zijn. De Indische Nederlanders, Marokkanen en Polen vormen drie heel verschillende groepen. Dit geldt zowel voor de achtergrond van hun komst naar Nederland als voor de huidige positie in de samenleving.

We kunnen stellen dat de integratie van de Indische Nederlanders goed geslaagd is. Met opleiding, werk, inkomen en woonsituatie doen zij het ronduit goed. Ondank het al hoge opleidingsniveau en relatief goede banen wil twee derde nog meer leren. Er zijn nauwelijks belemmeringen om dit uit te voeren. Hetzelfde geldt voor participatie en het gebruik van voorzieningen. Ze zijn weliswaar wat minder actief dan ze zelf zouden willen, maar de belemmeringen die zij ervaren liggen in de privésfeer: ze hebben het te druk met werk of gezin om meer activiteiten te ontplooiën of vrijwilligerswerk te gaan doen. De behoefte aan meer informatie of meer contact is heel gering.

Gezien de vele opmerkingen die er door de respondenten gemaakt zijn over de keuze van dit onderzoek onder deze groep, kunnen we ervan uitgaan dat ook op het sociaal-culturele vlak de integratie van deze groep geslaagd is. Het merendeel van de inwoners die in Uithoorn geregistreerd staan als behorend tot de Indische/Indonesische etnische groep, beschouwt zichzelf niet als zodanig. Gevraagd naar de contacten in de buurt blijkt vrijwel iedereen vooral met autochtone Nederlanders om te gaan.

Een verklaring voor de succesvolle integratie van deze groep die voor de hand lijkt te liggen betreft de lengte van het verblijf in Nederland. De meesten van hen zijn immers hier geboren of verblijven hier al gedurende decennia. Toch kan deze factor op zichzelf de succesvolle integratie niet verklaren. Dat blijkt vooral uit de positie van de Marokkaanse groep in Uithoorn. Deze groep is gemiddeld jonger dan de Nederlands-Indiërs, en woont gemiddeld ook korter in Nederland. Onder de respondenten bevinden zich meer eerste generatie migranten die hier op volwassen leeftijd zijn gekomen dan onder de Indische Nederlanders. Ook bij de Marokkanen gaat het echter voor het merendeel om personen die hier zijn geboren of als kind zijn gekomen, en allen wonen (flink) langer dan tien jaar in Nederland. Toch bezit 60% van hen geen startkwalificatie en geeft ongeveer de helft aan matig of redelijk Nederlands te spreken. Degenen die verder zouden willen leren geven aan dit waarschijnlijk niet op korte termijn te zullen gaan doen. Op een persoon na die aangeeft geen tijd te hebben, vormen geld en onbekendheid de obstakels om dit ook daadwerkelijk te gaan doen. Wat betreft hun positie op de arbeidsmarkt komt het type werk dat de Marokkanen

doen overeen met het opleidingsniveau. Ongeveer de helft van hen werkt, de anderen zijn werkloos, huisvrouw of met pensioen. Op één persoon na zijn zij tevreden met deze situatie. Een derde van de huishoudens leeft van een uitkering of pensioen. Op een persoon na ervaart de groep echter geen financiële problemen. Gevraagd naar wensen voor de toekomst uiten de Marokkaanse respondenten echter vooral wensen voor werk en scholing: acht personen willen een betere of leukere baan en drie personen willen doorleren of een opleiding gaan volgen of afmaken. Ook over hun woonsituatie tonen de Marokkanen zich in eerste instantie tevreden. Bij doorvragen blijkt echter een groot deel toch graag te willen doorverhuizen naar een betere woning; daaronder verstaan de respondenten vooral een eengezinswoning en een woning met een andere indeling. De bekendheid met voorzieningen is gering, maar de behoefte hier mee over te weten te komen is dat eveneens.

Hoewel er geen grote problemen bij deze groep lijken te bestaan en de Marokkaanse respondenten over het geheel genomen tevreden lijken te zijn met hun woon- en werksituatie, kunnen we de integratie van deze groep nog niet als geslaagd benoemen. Zij weten de instanties nog niet altijd te vinden en ondervinden belemmeringen bij het doorstromen naar (betere) banen. De helft van hen classificeert het eigen Nederlands als matig of redelijk. De wensen voor de toekomst liggen bij de Marokkanen vooral bij opleiding en werk.

De situatie van de Marokkanen roept de vraag op in hoeverre de Poolse groep op de Marokkaanse groep lijkt, en in hoeverre de kans aanwezig is dat de 'geschiedenis zich zal herhalen'. Ook de Poolse respondenten zijn in overgrote meerderheid voor werk naar Nederland gekomen, en zij voeren voornamelijk het slechter betaalde werk uit. Ook zij zijn weinig bekend met de gemeentelijke voorzieningen in de gemeente en maken weinig gebruik van de culturele en recreatieve voorzieningen. In tegenstelling tot de eerste Marokkaanse migranten zijn de Polen echter behoorlijk goed opgeleid. Als we de drie groepen in dit onderzoek met elkaar vergelijken dan scoren de Polen zelfs een fractie hoger op opleidingsniveau dan de Indische Nederlanders. Zij hebben goede diploma's en het is vooral het niet spreken van het Nederlands dat hen belemmert een betere baan te vinden die past bij hun opleidingsniveau. Het lijkt erop dat

de groep hiervan goed doordrongen is: bij de vragen over gewenste verbeteringen in de toekomst en wat daarvoor nodig is geeft een derde aan de taal te moeten leren en te moeten integreren in de Nederlandse maatschappij. De Poolse groep is nog maar heel kort in Nederland (ongeveer de helft is hier een jaar of korter). Mochten zij zich hier blijvend vestigen - daarop gaan we dieper in in paragraaf 6.3 - dan lijkt het erop dat zij betere kansen hebben dan de Marokkaanse doelgroep. Zij hebben letterlijk betere papieren, en ondanks het niet beheersen van het Nederlands is geen van de respondenten momenteel onvrijwillig werkloos (dertien van de vijftien werken, één is met pensioen en één is huisvrouw). Zij kennen de weg in de samenleving beslist onvoldoende, maar tonen meer interesse in informatie over datgene waar ze niet bekend mee zijn dan de Marokkanen (dit zeggen zij zowel desgevraagd als bij open vragen) en een grotere drive om hun positie te verbeteren (vooral wat betreft wonen en werk).

Wat levert dit nu voor inzichten op voor het integratie- en participatiebeleid? Een vergelijking tussen deze drie groepen laat zien dat de lengte van het verblijf in Nederland geen goede verklaring biedt: de kortgeleden gearriveerde Polen doen het wat betreft opleiding en werk beter dan de Marokkanen. Die zijn hier weliswaar korter dan de Indische Nederlanders, maar toch ook al enkele decennia. In relatie tot de lengte van hun verblijf in Nederland is deze groep als geheel er onvoldoende in geslaagd een goede positie te verwerven. De meest voor de hand liggende verklaring voor het verschil in de mate van integratie en participatie lijkt gelegen in de startpositie van de migranten bij aankomst in Nederland. Een andere factor die mogelijk meespeelt, maar waarover we in dit onderzoek geen informatie hebben verzameld, betreft de ontvangst in de samenleving destijds, en de huidige (negatieve) aandacht voor de groep als geheel. In ieder geval kunnen we stellen dat het de Marokkaanse groep gemiddeld genomen niet goed lukt haar positie op eigen kracht sterk te verbeteren. Als de gemeente Uithoorn dit wel wenst, dan zal deze daar gerichte inspanningen voor moeten plegen. In paragraaf 6.4 doen we daartoe concrete aanbevelingen. Ook de Poolse groep behoeft aandacht. Hoewel deze groep beter lijkt te zijn toegerust kent ze de weg in de samenleving onvoldoende en kampt ze met een schrijnend huisvestingsprobleem. In de volgende

paragraaf gaan we nader in op de oriëntatie van de Polen op het verblijf in Nederland en op de consequenties die daaruit voortvloeien voor gemeentelijk beleid. De integratie van de Indische Nederlanders is dusdanig goed geslaagd dat specifieke aandacht voor deze groep niet meer nodig is.

6.3. *Polen: (langdurend) verblijf en specifieke behoeften?*

In hoofdstuk één en vijf van deze rapportage is reeds aangegeven dat de gemeente Uithoorn specifiek vragen heeft over de groeiende groep Polen in de gemeente (263 op 1 januari 2008), namelijk wat de visie van de inwoners van Poolse herkomst is op hun (langdurend) verblijf in Uithoorn en welke behoefte (aan specifiek aanbod) aan integratie/participatie hier eventueel uit voortvloeien. Hiertoe hebben we de Poolse respondenten extra vragen gesteld.

In overgrote meerderheid zijn de Polen pas zeer kort geleden in Nederland komen wonen (zeven van de vijftien geïnterviewden verblijven een jaar of korter in Nederland). De aard van het verblijf is voor elf van de vijftien respondenten permanent; de andere vier respondenten verblijven delen van het jaar in Nederland en delen in Polen. Gevraagd naar de toekomst geeft twee derde van de respondenten (tien van de vijftien) aan in de toekomst langdurig in Nederland te willen blijven (permanent of gedurende decennia). Kortom: een meerderheid van de geïnterviewden denkt zich langdurig of permanent in Nederland te vestigen, waarbij de meeste Uithoorn noemen als plaats waar zij zouden willen (blijven) wonen.

Er zijn in het onderzoek nog weinig concrete aanknopingspunten te vinden voor de consequenties voor integratie en participatie die deze plannen voor langdurig verblijf met zich meebrengen, althans voor zover dit op te maken is uit de antwoorden van de respondenten. Hun reden voor verblijf is werk en geld verdienen. Ambities om (beter) Nederlands te willen leren zijn dan ook meestal gelieerd aan dit werk (de geïnterviewden realiseren zich dat ze vooruit kunnen komen in Nederland door het (beter) spreken van de Nederlandse taal) en niet zozeer aan integratie of participatie in de bredere (Uithoornse) samenleving. Tien van de vijftien respondenten antwoordt desgevraagd dat zij geen behoefte hebben aan het in de

toekomst meer deel gaan nemen aan de Nederlandse samenleving. Dit gegeven staat enigszins op gespannen voet met de ambitie om langdurig in Nederland te gaan verblijven, maar laat hier wellicht goed zien dat er bij deze groep nieuwe migranten nog geen oriëntatie bestaat op de invulling van dit verblijf.

Voor de korte termijn zijn er twee punten van aandacht. De eerste is de woonsituatie, naast werk immers ook een eerste levensbehoefte. Deze geeft, ook in de ogen van de respondenten zelf, veel reden tot ontevredenheid. Elf van de vijftien respondenten heeft geen zelfstandige woonruimte. Een zelfstandige woonruimte van voldoende kwaliteit is iets dat hoog op de lijst van prioriteiten staat, zeker als de respondent in gezinsverband woont. Zij hebben dan ook aangegeven behoefte te hebben aan (ondersteuning bij het zoeken naar) betere woningen.

Bij de geïnterviewde respondenten is geen sprake van gezinsleden die in Polen zijn achtergebleven (en die dus mogelijk in de toekomst naar Nederland zouden kunnen komen). Voor zover er een gezin (met kinderen) is, is dit reeds in Nederland aanwezig; de overige respondenten hebben (nog) geen partner/gezin. Gezien de leeftijd van de respondenten gecombineerd met hun nu nog korte verblijf in Nederland is het echter niet uit te sluiten dat in de nabije toekomst vanuit deze groep gezinsvorming zal gaan plaatsvinden.

Daarnaast geeft de groep aan behoefte te hebben aan informatie over rechten en plichten, voorzieningen en in het algemeen over de organisatie van de Nederlandse samenleving. Of ze nu wel of niet langdurig in Nederland verblijven, gerichte informatievoorziening is nodig om de Polen te ondersteunen bij het vinden van hun weg in de Nederlandse samenleving.

6.4. Aanbevelingen

Vanuit het onderzoek Thuis in Uithoorn formuleren we de volgende (voorlopige) aanbevelingen:

- Er is geen aanleiding om de groep Indische Nederlanders / Indonesiërs als (aparte) groep te benoemen in een toekomstig integratie-/participatiebeleid van de gemeente Uithoorn.

- Meer dan de helft van de geïnterviewde Marokkaanse respondenten heeft geen startkwalificatie (diploma op ten minste mbo-niveau). De groep respondenten is overwegend jong en in Nederland geboren. De conclusie 'des te langer men in Nederland verblijft, des te minder belemmeringen en behoeften zijn er als het gaat om integratie/participatie', die we zouden kunnen trekken naar aanleiding van de resultaten van de interviews met de Indische Nederlanders, gaat dus maar ten dele op. Migranten die sociaal en economisch onvoldoende aansluiting kunnen vinden bij de Nederlandse samenleving dragen soms hun integratieachterstand over op hun kinderen. Houd in beleid rekening met het feit dat er ook bij tweede (en derde) generatie migranten een dergelijke achterstand kan zijn.
- Veel van de Marokkaanse respondenten geven aan - vaak ondanks een langdurig verblijf in Nederland - behoefte te hebben aan taallessen. Bied deze actief aan (via goede pr en communicatie) en bied taallessen op maat. Daarbij kun je denken aan het aanbieden van lessen in samenwerking met vrijwilligers die bijvoorbeeld koffieochtenden voor (Marokkaanse) vrouwen organiseren. Diverse respondenten hebben aangegeven dat zij weliswaar behoorlijk Nederlands spreken, maar dat (kleinere) gebreken in hun taalvaardigheid een ernstige belemmering vormen bij het volgen van een (vervolg)opleiding of het vinden van een geschikte baan.
- De uitkeringssituatie waarin een klein deel van de respondenten zich bevindt biedt de gemeente een kapstok voor het doen van een aanbod dat de integratie en participatie van de werkloze kan vergroten, bijvoorbeeld door het aanbieden van taallessen op maat. Daarnaast is het raadzaam om zowel in de inburgering als in re-integratietrajecten een duaal aanbod te doen: scholing gecombineerd met stage en/of arbeid, zodat diverse barrières gezamenlijk en tegelijk kunnen worden geslecht.
- Veel gemeentelijke voorzieningen blijken relatief onbekend bij de respondenten. Desgevraagd geven ook maar weinig respondenten aan behoefte te hebben aan meer informatie of steun vanuit deze instellingen. Stellen dat er aan de voorzieningen dus

weinig behoefte is, is te kort door de bocht. Aanbod schept ook vraag. Voorwaarde daarbij is dat de gemeentelijke voorzieningen bij alle lagen van de bevolking bekend zijn. Alleen dan kun je een beeld vormen van de mogelijkheden die de voorzieningen voor je eigen situatie zouden kunnen bieden. Ga daarom na of de gemeentelijke voorzieningen voldoende actief en via voldoende diverse kanalen over het voetlicht worden gebracht en pas desgewenst communicatiestrategieën aan. Het opbouwwerk kan hierin een belangrijke rol vervullen.

- De Marokkaanse respondenten uiten in de interviews relatief veel onvrede over de eigen woning. Deze onvrede kan aanleiding zijn voor gemeente en corporaties om een bijeenkomst te organiseren met betrokkenen. Doel van de bijeenkomst is enerzijds het in kaart brengen van de precieze knelpunten en mogelijke oplossingen; anderzijds kan worden vooruitgelopen op het feit dat de Marokkaanse populatie steeds ouder wordt. De zelfredzaamheid neemt daarmee af en het is te verwachten dat de Marokkaanse groep met vragen over ouder worden en (zelfstandig) wonen zal gaan komen.
- De situatie van de Polen is nog niet zo uitgekristalliseerd: op de langere termijn hebben zij nog geen uitgesproken ideeën over integratie en participatie in de Nederlandse samenleving. Dit is wellicht ook te veel gevraagd van een groep die nog maar kort in Nederland is om - in eerste instantie - louter economische redenen. Wel is opvallend dat reeds een groot deel van de Poolse respondenten langer in Nederland verwacht te blijven. Om deze reden is het voor de gemeente raadzaam om de vinger aan de pols te houden en zich regelmatig via informele contacten, geluiden uit het veld en/of gericht onderzoek te informeren over de actuele situatie. Op deze manier kan de gemeente in de toekomst adequaat inspelen op nieuwe vragen en behoeften van de Poolse groep.
- Bij aankomst in Nederland hebben de Polen geen of nauwelijks kennis van de Nederlandse samenleving en taal. Het beleid om gemeentelijke informatie alleen in het Nederlands te verstrekken werkt belemmerend voor net gearriveerde Polen. Voor hen

blijft informatie over de woon- en werksituatie, mogelijkheden voor hulp en ondersteuning en taallessen onnodig lang ontoegankelijk. Stel een informatiepakket samen dat in het Pools wordt vertaald en dat de nieuwkomers krijgen aangeboden. In het algemeen is het aan te bevelen om flexibel met het Nederlands als voertaal om te gaan: in principe is de voertaal Nederlands, maar als blijkt dat de positie van bepaalde groepen burgers en het gebruik dat zij maken van voorzieningen achterblijft, dan nagaan of tijdelijke communicatie in de eigen taal soelaas kan bieden.

- Een meerderheid van de Poolse respondenten woont niet in een zelfstandige woning. Zeker omdat een aantal van hen in gezinsverband naar Nederland is gemigreerd kunnen we de woonsituatie van de Polen slecht noemen. Voer actief beleid om ervoor te zorgen dat de Polen in passende woonruimte terecht kunnen. Pak onderverhuur en overbewoning actief aan en maak eventueel afspraken met gecertificeerde uitzendbureaus over huisvesting van tijdelijke werknemers.
- Uit de antwoorden van veel respondenten blijkt dat zij in de eigen buurt voornamelijk omgaan met gelijkgestemden. Voor Marokkanen gaat dit in veel gevallen zelfs om familie. Deze contacten vormen in belangrijke mate het sociale cement in een wijk. Voor optimale integratie en participatie geldt echter dat juist contacten tussen mensen die in achtergrond iets verder van elkaar afstaan belangrijk zijn. Het opbouw- en welzijnswerk kan een actieve rol spelen in het introduceren van buurtbewoners aan elkaar en het aanbieden van activiteiten, zoals discussie- en dialoogbijeenkomsten.
- Slechts een enkele respondent doet vrijwilligerswerk. De belangrijkste reden om geen vrijwilligerswerk te verrichten is het gebrek aan tijd. Dit wil echter niet per definitie zeggen dat vrijwilligerswerk (voor deze personen) geen optie is: tot nu toe gaan andere zaken voor. Breng mogelijkheden voor het doen van vrijwilligerswerk actief onder de aandacht en geef daarbij aan wat de opbrengsten voor de vrijwilliger zouden kunnen zijn, ook op het terrein van integratie en participatie.

Colofon

Opdrachtgever/financier	Gemeente Uithoorn
Auteurs	Drs. S.O. Tan en drs. M.J. de Gruijter
Met medewerking van	Drs. E.M. Kromontono
Omslag	Grafitall, Valkenswaard
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht telefoon 030-2300799 telefax 030-2300683 e-mail secr@verwey-jonker.nl website www.verwey-jonker.nl

De publicatie

De publicatie kan gedownload en/of besteld worden via onze website: <http://www.verwey-jonker.nl>.

Behalve via deze site kunt u producten bestellen door te mailen naar verwey-jonker@denhaagmediagroep.nl of faxen naar 070-4144371, onder vermelding van de titel van de publicatie, uw naam, factuuradres en afleveradres.

ISBN 978-90-5830-320-2

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2009

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction is allowed, on condition that the source is mentioned.